

Hankalat lukusanamme

Lukusanojen oikea käyttö näyttää nykyään olevan ylivoimaista monelle sellaisellekin suomalaiselle, jonka kieli muuten on hyvää. Tähän on eri syitä. Yksi on se, että varsinkin suuret luvut kirjoituksessa useimmiten merkitään numeroilla. Tästä on se seuraus, että muodot ovat puheen ja kuulon varassa; puuttuu kirjoitusasun vakiinnuttava vaikutus. Toinen syy on se, etteivät pitkät ja mutkikkaat lukusanojen muodot yleensä kuulu lapsuudessa opittuihin äidinkielen ilmauksiin. Ja kolmas syy on se, että suomen kielen lukusanat usein todella ovat mutkikkaita ja hankalia. Otan seuraavassa puheeksi joitakin keskeisiä asioita.

Lukusanojen vanha taivutustapa on sellainen, että pitkässäkin lukusanassa liitetään jokaiseen osaan taivutuspäätte, esim. *neljäkymmenenkuuden* (= 46:n), *kolmellatuhannella viidelläsadallakahdelatoista* (= 3 512:lla). Tämä on nykyäänkin käypä tapa.

Vanhastaan on käytetty myös sentyyppisiä lukusanoja kuin *viisikolmatta* (= 25) ja *seitsemänkuudetta* (= 57). Etenkin taivutusmuodoissa nämä olisivat kevyempiä, esim. *viidelläkolmatta*, *seitsemässäkuudetta*. Ne taitavat jo kuitenkin useimpien mielestä olla sen verran vanhahtavia, ettei niiden käyttöä enää voida elvyttää. Mutta sellainen, jonka suuhun ne luontuvat, voi niitä edelleen käyttää.

Yhteiskunnallinen kehitys on johtanut siihen, että nykyään joudutaan usein käyttämään pitkiäkin lukusanoja, paljon useammin kuin entisinä aikoina. Ja pitkät lukusanat ovat säännönmukaisesti taivutettuina kovin raskaita, usein vaikeitakin. Tästä syystä on vanhan taivutustavan rinnalle hyväksytty sellainen taivutus, että vain viimeinen osa taipuu: *kolmetuhatta viisisataa|kahdellatoista* (= 3 512:lla), *seitsemäsataa|kolmellakymmenellä* (= 730:llä), *seitsemäsataakolmekymmentä|viidellä* (= 735:llä). Nämäkin ovat hyväksytyjä muotoja. Havainnollisuuden vuoksi olen merkinnyt pystyviivalla sen

kohdan, josta taipuva osa alkaa; normaalissa kirjoituksessa ei pystyviivaa tietenkään käytetä.

Viimeksi selitetty taiputustapa on kielen vanhojen sääntöjen vastainen, mutta on ollut pakko hyväksyä tällainen kevenyskeino. Olisi kuitenkin varottava sekoittamasta kahta taiputustapaa. Ellei kaikkia osia taivuteta, niin sitten taipuu vain lukusanan viimeinen osa. Taivutusta ei saa aloittaa jostakin keskeltä. Taipuvaksi viimeiseksi osaksi lasketaan esim. muodot *viidellä*, *viidellätoista*, *viidelläkymmenellä*, *viidelläsadalla* jne. (ei siis »viisikymmenellä», »viisisadalla»). Lyhyissä lukusanoissa, jotka vielä ovat kohdalaisen helposti hallittavissa, on parempi käyttää kokonaan taipuvaa tyyppiä, esim. *kahteenkymmeneenviiteen* (tai *viiteenkolmatta*, mutta ei mielellään »kaksikymmentäviiteen»).

Toinen asia, joka lukusanojen käytelyssä monesti tuottaa vaikeutta, on järjestyksien muodostaminen. Vanhan ja yhä käyvän tavan mukaan liitetään järjestyksiluvun tunnuskin jokaiseen osaan: *neljännenkymmenennenkuudennen* (tai *kuudennenviidettä*; = 46:nnen), *kolmannella-tuhannennella viidennelläsadannellakahdennellatoista* (= 3 512:nnella). Kokemus osoittaa, että jopa monien ammattiesiintyjien taito tässä kohden pettää. Mutta järjestyksiluvuissakin voidaan käyttää myös sellaista kevyempää tapaa, että vain viimeiseen osaan liitetään tunnus ja pääte. Alkuosat ovat silloin taipumattomina ja ilman järjestyksiluvun tunnusta. Esim. *kolmetuhatta viisisataa|kahdennellatoista* (= 3 512:nnella), *seitsemäsataa|kolmannellakymmenennellä* (= 730:nnellä), *seitsemäsataakolmekymmentä|viidennellä* (= 735:nnellä).

Järjestyksiluvuistakin joudutaan toisinaan käyttämään myös monikkomuotoja, esim. *kahdensissakymmenensissäkolmansissa* (tai *kolmansissakolmatta*; = 23:nsissa) *olympiakisoissa*. Kovin usein ei tällaisia muotoja tarvita.

Mitä sitten olisi sanottava juristien yleisesti käyttämästä lukutavasta »lain kak-

sikymmentäkolme-pykälän neljä-momentissa»? Ei tätä voi pitää hyväksyttävänä tapana, jos on tarkoituksena käyttää yleiskieltä. Siksi paljon se poikkeaa normaalista kielenkäytöstä. Olisi siis sanottava joko *kahdennenkymmenennenkolmannen* (tai *kolmannenkolmatta*) *pykälän neljännessä momentissa* tai *pykälän kaksikymmentäkolme momentissa neljä*. Eivät muuten papitkaan lue Luukkaan evankeliumin »kaksikymmentäkolme-luvun neljä-jakeesta», vaan *kahdennenkymmenennenkolmannen luvun neljännestä jakeesta*. Päivämääristäkään ei selvitä ilman lukusanojen taivutusta. Sanotaan ja on sanottava *kahdentenakymmenentenäkolmantena* (tai *kolmantenakolmatta*) *tammikuuta*.

Tässä nyt joitakin lukusanojen käytelyn pääperiaatteita. Tämän yksinkertaisemmiksi niitä ei tekemälläkään saa, sillä suomen kielen lukusanasysteemi on hankala. Kaikesta huolimatta pitäisi näitäkin sanoja osata käytellä oikein, ainakin puhuttaessa suurelle joukolle: esitelmissä, puheissa, radiossa, televisiossa, kokouksissa ja sen sellaisissa.

OSMO IKOLA